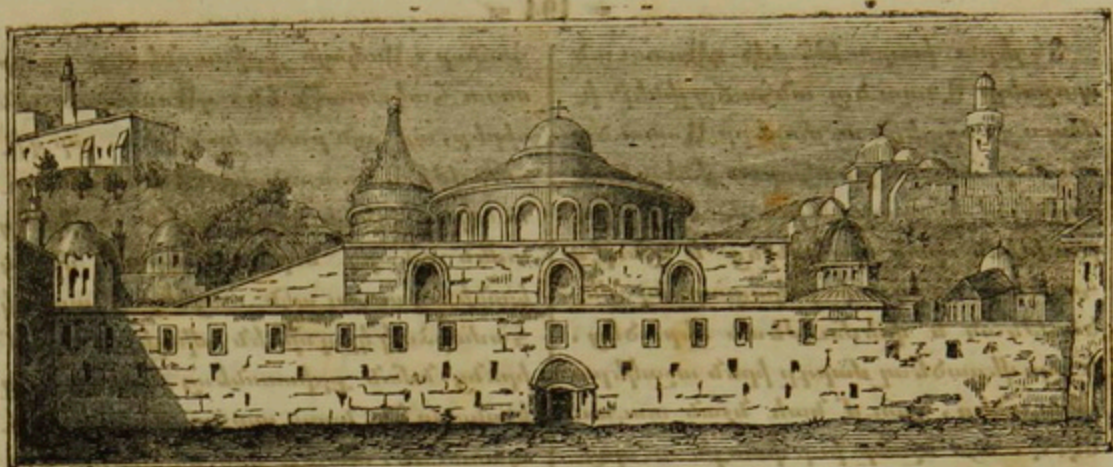

Մ Ի Յ Ն

ՈՒԹՆԵՐՈՒՄԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 9.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
1873

Ա.Զ.Գ.Ս.ՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՌԱՆՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ԵՐԿՆԱՅԻՆ կրօնի հեղինակը, Յիսուս Քրիստոս տառուածորաշատ թեան մէջ մտած զեղծումները մարդկան մէջէն վերցնելու և ի վերին երես զԱստուած պաշտելու կեղծու պատիւ ձեռքը խափանելու և ջնջելու համար ամեն ճիգ բռնւ : Իւր բոլոր կեանքն ու խօսքերը ցոյց կրտան որ զԱստուած՝ Աստուած լինելուն համար պաշտելու է նորա մեծութեան ճշմարտութեան և սրբութեան արժանաւոր ու վայելուչ զգացմամբ շարժմամբ և արարողութեամբ պէտք է մատուցանել անոր օրհնութեան պատարագը, մտայ և սրտի խաղաղութեամբ պէտք է պաշտել զԱյն որ բնական է իւրոյս անմատոյց, որ կը բնի, զխորս սրտից, որ

մտքն ա՛յցածն ու գեռ չի գործածուածը կ'իմանայ և կը տեսնէ :

Աստուածորաշատ թեան այս կատարելայ կրօնական մէջ ունոյց Յիսուս Քրիստոս նաեւ ճշմարիտ մարգարտութիւնը կամ որ նոյն է եղբայրսիրտութիւնը, իրաւանց և պարտույց սկսգրուէր յոյ տեսական գիտութիւն յենի վեր առաւ և գործնական հրահանգի վերածեց, դատարարանց մի մար փարիսականութիւնը որ չէր պաշտել զԱստուած՝ բայց միայն ի ցոյցս մարդկան : Նախատակած լրաւ կեղծաւոր Դպիրներն ու Փարիսեցիները՝ ոչ անձնական շահու և նիւթական ու մարմնաւոր նկատումներու համար զԱստուած կը պաշտէին :

Տեղերու խորութեամբ զԱստուած պաշտելը Աստուծոյ անհաճոյ լինելն ի մացուց, որտէրն ու մոքերը Աստուծոյ տաճար տուն և բնակարան լինելը սովորեցնելով խաղաղութիւն մտայ և արբութիւն սրտի պահանջեց և այնպէս հոգեւոր մարդը իւր կատարելաւ մեծութեան և վսեմութեան վերածեց, և այս վերածեալ մարդը իրեն աշակերտ անուանեց, որում նաեւ նշան տուաւ ՍԷՐԸ. այս նշանը իւր փառքն ու պաշտառութիւնը ունէր՝ երբ Քրիստոսի հետեւողք զայն ազատ կը կրէին և անով համարձակ կը պարծէին. երբ ժանդատած չէր այն տակաւին փառասիրութեան, տիրապետութեան, նախանձու և կեղծաւորութեան կեղտերով, « ՍԷՐԸ, բաւ Քրիստոս, այն նշանն է, որով մարդիկ պիտի ճանաչեն՝ որ դուք իմ աշակերտներս էք, դուք պէտք է իւրար սիրէք ». ուրեմն յայտնի է որ ՍԷՐ չունեցող քրիստոնեայն քրիստոնէութիւն չունի :

Այս քրիստոնեայ կոչուած մանաւանդ թէ անով պարծեցող մարդիկներէն մէկուն եթէ ըսէր որ դուն քրիստոնեայ չես, խելոյն կը լիտանայ, կը կատաղի և կը գրգռի, բայց երբ ինքն արտաքոյ քրիստոնէութեան գործելով՝ միշտ անքրիստոնեայ կը մնայ, և միշտ անուղղակի այլոց իրաւունք կը տայ լռութեան քրիստոնեայ չես բռնու, այն ատեն հոգ չենք. իւր անքրիստոնեայ գործերը պատիւ ու փառք կը համարի իրեն, որովք կրօնը կը նախատուի եւ կ'անպատուի :

Յիսուս Քրիստոս պատուիրեց որ Աստուծոյ զատ ուրիշ սիրելի առարկայ չունենանք, և եթէ բան մի զմեզ Աստուծոյ պատուէրներէն հեռայնէ և անոր սէրն մեր մէջ սառեցնէ մեր այն բանը պէտք է յօժարութեամբ մերժեմք կամ զոհեմք Աստուծոյ սիրոյն

համար : Սակայն քրիստոնէայք այսօր սորա հակառակն են. զԱստուած չեն սիրեր, այլ այն բանը կը սիրեն, զոր գիտեն թէ Աստուածսիրութեան պատրուակու պիտի ձեռք ձգեն. և իրենց ամեն անարգ նպատակներուն վերայ կրօնի պատրուակն անցնելով արձակ համարձակ կը գործեն, մինչեւ անգամ իրենց նման քրիստոնեայ եղբայրները կ'անարգեն, նոցա պաշտամունքը կ'անպատուեն. մինչեւ իսկ սպանելու համար կը զինուին և այն ալ ոչ քրիստոնեայ անգգայ ներկայութեան և նոցա ձեռք, որոց բերնէն նախատինք ու անարգանք չմնար կը թափի քրիստոնէութեան վերայ : Աստուած ալ ինչպէս հազարաւոր տարիներ յառաջ զԻսրայելայիս, նայնպէս և այսօր տակաւին կը յանդիմանէ զմեզ ալ թէ, « Իմ անունս ձեր պատճառաւ հեթանոսաց մէջ կը հայհոյուի » :

Շատ անգամ առիթ ունեցած եմք նշտակել առանց քրիստոնէութեան Քրիստոնեայներու արարքը, այս անգամ ևս այն ախուր և անհաճոյ պատեհութիւնն ունիմք :

Անցեալ ամիս ծանուցած էաք սուրբ Ծննդեան սիւնադարդ մեծ գաւթին մէջէն Տաղաւար օրերը հանդիսաւոր կերպիւ անցնելու մեր Ազգային իրաւունքը, որ բռնաբարուած էր սուտ եղբայր Յոյներէն և զոր Փաշան բննելով հաստատած և հրաման բրած էր որ և կատարեցաւ բուն օրէն շաբաթ մի յետոյ, այժմ սուրբ Խաչի տօնին նոյնը կը պատահի դարձեալ : Այս անգամ Յոյք խիստ զօրաւոր են. բան զի Փաշան ալ լոկ ի նպատո նոցա կը գործէ. ամեն պատրուակ վերցնելով ուղղակի Յունաց պաշտպան կենալը իւր տուած հրամաններով յայտնեց, (սեւ ժամանակագրական լրոյց մէջ) :

Եթէ այժմեան բաղաբանկանութեց

ինչ լինելը չը գիտնայինք, թերեւս չկարողանայինք մեկնել Յունաց արարքը, նմանապէս և Փաշային՝ հակառակ իւր պաշտօնի պարտաւորութեանց բռնած ընթացքը, (թող ներուի ինձ առանձինն կատարածիդ, որ Փաշայն այս համարձակութիւնը չը սխտի ունենար եւ թէ աւելի զօրաւոր ձեռք մի զինքը մը զած չը լիներ, ով որ ալ է այն, յայտնի է որ ըրածը հարստահարութիւն և իրաւանց բռնարարութիւն է):

Ահա քրիստոնեայ ազգ մի որ երկու վայրկեան յառաջ գբեզ եղբայր կը կրէ և յետոյ գբեզ քու և իրեն սրբավայրին մէջ առանց սրբութեան պաշտամունքէն ակնածելու տաճիկական զօրաց ոտնակոխ և սուխններու նշաւակ կ'ընէ, ինքն ալ հարիւրաւոր բազմութեամբ դուրսը կ'ըստպատէ, որ 'ի պատահել ընդգիմնութեան յարձակի և սպանանէ:

Ահա քրիստոնեայ մի որ քրիստոնէութիւն չունի, որ նախատինք ու անարգանք է քրիստոնէութեան և որ շարունակ խաբէբոյ միարարութիւն քարոզելէ չը դադրիր, լոկ իշխելու և տիրելու նպատակաւ, և ոչ թէ քրիստոնէական սիրոյ և միութեան համար:

Այի մի հոգոյ կոմ թիզ մի գետնոյ համար եղբայր մի վնասներու և սպանանքներու իսկ խիղճ չունէր և տակաւին իրրեւ միակ քրիստոնեայ պանծալու և այս ամենը 'ի վառս կրօնի և Աստուծոյ է, բնելու չամաչէր, քրիստոնեայ մի որ չը գիտէր տակաւին թէ ինքը սիրելու պարտաւոր է և սէրը իւր քնկերին չարութիւն չընէր:

Իսկ մեք, աղքատ և լքեալ ազգ մի, երկիւղած եւ օրինապահ ազգ մի ինչ ընեմք, որ կողմ դառնամք, ազատութեան եւ ապահովութեան ելքն ուր որոնեմք. քանի որ զմեզ եղբայր տնտեսապէս դաւաճանութիւն կ'ընէ,

զմեզ պաշտպանելու և արդարին իրաւունքը տեսնելու սահմանուած իշխանն ալ իւր զօրութիւնը մեզ դէմ կը դարձնէ, ողորմելի ազգի մը դէմ՝ որ կը կոմի Աստուծոյ հնազանդելու պէս իւր Հայրախնամ Թագաւորին հնազանդիլ:

Մինչդեռ ժամանակ մի անքրիստոնեայ քրիստոնեայներէն ուսած լինելով որ այս անդ՝ իրաւունքը հզօրին է. մեք եւս մեր իրաւունքը մեր ձեռք տեսնելու համար արեամբ ու մահու չափ դիմակալելով չէինք թողուր որ մեր ազգային իրաւունքներէն մեզ մի կորսուի, այժմ օրինաւորութիւնն յարգել չուզողներուն դէմ յարգելով կառավարութեան կը բողոքեմք եւ նա սուին կը դարձնէ մեր ժամարարին դէմ որ ոչ զէնք ունի եւ ոչ բազմութիւն իւր շուրջը, և այս ամենը ընել կը տայ քրիստոնեայ ազգ մի, կարծելով թէ քաջութիւն կը դործէ, կարծելով թէ առաքինութիւն կ'ընէ . . .

Այնպիսի քրիստոնեայ, որ ոչ ողբ քանայ կը զննանի, ոչ կրօնի պարտաւորութեանց յիշատակութեամբ կը պատկառի ոչ Աստուծոյ կը վախնայ և ոչ 'ի մարդկանէ կ'ամաչէ: Իւր մեղի նպատակին հասնելու համար ամեն վատ ու գարշելի միջոցներ օրինաւոր կը համարի:

Մէկ կողմէն Յոյնք, մէկ կողմէն Լատինք, միւս կողմէն բարեխնամ Տէրութեան անհաւատարիմ պաշտօնեայք այսպէս կը ճնշեն, զմեզ առանց ելից ճանապարհ մի թողելու: Այս պէս պէտք է վարուին Տէրութեան պաշտօնեայք ազգի մի հետ, որ խոնարհ հպատակ մի է, որ միշտ ճնշուած է յօտարաց, և որ արդար ու հզօր պաշտպանութեան կարօտ է:

Եթէ Օգոստոսիան Սուլթանին հայրական գութն ու խնամքը ուժացեր է իւր թշուառ՝ բայց հաւատարիմ հը-

սրտատակաց վերայէն եւ այս կերպիւ պատժել կուզէ, սակայն յայտնի է որ սուտեց յանցանքն յայտնելու պատիժը ներդարծու թիւն չունի, ո՛հ, ե ինչ է Հայուն յանցանքը. — Իւր խանարհու թիւնը, իւր հնազանդութիւնը եւ իւր օրինատրհութիւնը, որուն վարձքն է եղեր այս ամենառիւթին անարդութիւնը որ առանց զէնքի ժամաբարբի մը դէմ Ս. Մանուկեան այրին բերանը դնուաւ ներ շրջապատեն եւ սուրենբըր ժամաբար Տեսուչ վարդապետին դարձնեն, տակաւ թէ “Եթէ կարող ես վեր ել” : Զգայմունք բեր որ համբերէ . որ վայրագ սիրտ, որ վայրենի մարդ իւր ամենանուրբ զգացման այսքան վիրաւորիլը կը տեսնէ եւ անզգայ կը մնայ : Արժանական տէրածութիւնը մէկ կողմէն ազգային իրաւանց բռնաբարութիւն յառաջ եկած արդար ցասածը միւս կողմէն կարծես կը բռնադատէն զմարդ ամեն միջոց արդար համարիլ եւ միայն գործել : այլ առաքինութեան սգին պարկեշտութեան, երկիրդածութեան եւ բարեսիրութեան զգացումը ասանկ կը դնէ առ վայր մի այս ամենաւն եւ կը սպասէ վախճանին . . . :

ՈՐՈՒՆ ՀԱՆՍԱՆԵՔ

Երբեմն սուտերու բաղմութեան մէջէն ճշմարտութիւնը որոշել անկարելի կը լինի, մանաւանդ երբ երկու կողմէն ալ հաւասար փաստեր կան :

Ճշմարտութիւնը այսպէս շատ անգամ շահատէրներու, մոլորներու եւ կամակորներու ձեռքով փաթցվածներու ներքեւ կամ գրուաններու տակ կը

ծածկուի, եւ փոխանակ լոյս տալու խաւար ու մտաւախդ կը տարածէ, որով հայող աչքերը ոչինչ չեն կարող տեսնել եւ ընել, բայց միայն որմեր խորխորակել, որով շատ անգամ յոնքէտս կ'անկանին նաեւ խորխորատներու մէջ :

Այս միջոցներուս Աղգին մէջ խիստ մեծ խնդիրներ կը յուզուին, Պոլսոյ Ս. Պատրիարք Հայրիկի հրաժարականը, նորա յետա կոչումը, Բարաքանի ժողովոյ լուծուիլը, դռնափակ ընդհանուր ժողով, Արքայական տեսակ եւ այլն : Այս ամեն խնդիրները այնչափ փոխակեցան, այնքան զոյն ու կերպարանք առին, որ մարդ կը շուարի : Լրագիրք, որոց պարտքն է իրը իւր էսութեամբն ու որպիսութեամբը ներկայացնել, հազար կերպարանք կուտան . իրարու բաժը կը ստեն . մի եւ նոյն ժողովի մէջ խօսաւածները մին կերպ մի իսկ միւսը այլ կերպ կը պատմէ . թող սր եղելութիւնք այսպէս խեղաթիւրուած են, այլ եւ որ առաւել վատութիւնն է, որ քսամենքն անարդութիւն է լրագրական պաշտօնէութեան, եթէ հաւատալ արժան է, ինքնին սուտերու խաբէբայութիւններ եւս կը հնարեն ու առանց ամաչելու կը հրատարակեն . ճշմարտը խօսելով այնչափ սուտերու խաբէբայութիւն ընցինք, այնչափ անգամ լրագրաց մէկուն իբրեւ նշմարիտ աղբիւրն ուսած ու հրատարակածը միւսին տակը տեսանք որ կարծես նոյնա այլ եւս հաւատ ընծային քիչքիչ անկարելի կը լինի . հրապարակախօսութեան այս վիճակը խիստ ցաւալի է եւ անպատուութիւն է ոչ միայն խրմբագրաց, այլ եւ նոյն իսկ ազգին, որ իւր բերանն համարուած թերթերը կիբք յագեցնելու համար խաբէութիւններ կ'ընեն եւ ամենքն ալ յանուն արդարութեան, իրաւանց, ճշմարտութեան